

IHRE, JOHAN

**Professor Johan Ihres Utkast till
föreläsningar öfwer svenska språket, och
thes närmare kändedom. Tryckt i Upsala.
[Akademiska tryckeriet 1745.]**

Uppsala
1745

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!



Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

Språk
Su.
(Br.)
1700-1822

Thre
Utkast till
Föreläsningar
öfver
Svenska språket.

1745.



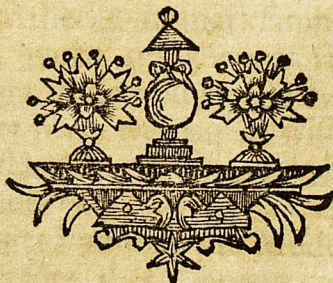
PROFESSOR
JOHAN IHRES
UTKAST

Sv. Saml.
Språkvet.
Sv.
(By)
1700-1829

TILL
FÖRELÄSNINGAR
ÖFWER

SWENSKA
SPRÅKET,

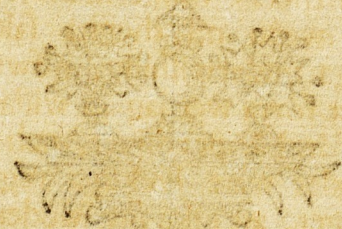
OCH THES
NÄRMARE KÄNNEDOM.



Tryckt i UPSALA.

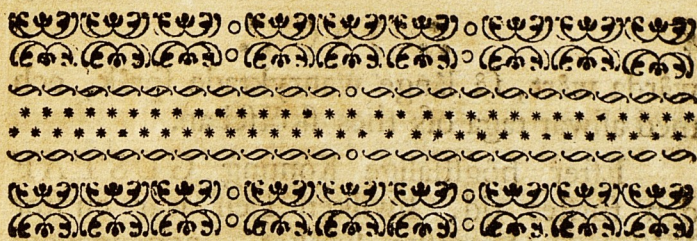


*Mibi quidem nulli satis eruditi
videntur, quibus nostra igno-
ta sunt. Cic. L. I. de finib.*



UNIVERSITÄT BONNEN





FÖRETAL.



Under thet jag wid then nu inträdande föreläsningens tidens början, hos mig sjelf öfwerlagt, med hwad helst jag skulle söka, att gagna then här studerande ungdomen, hafwer mig förekommet, att hwarken onyttigt, eller them obehageligt wara torde, om jag uti mina enskilda föreläsningar lemnade them någon handledning till vårt Swenska Språks närmare kannedom. Att tro thet senare, hafwer theras upmerksamhet, som tid efter annan, welat uti thenna faken begära min enfaldiga underwisning, gifwet mig anledning: thet förra wet jag ån wissare, samt att thet uti alla stånd är prydligt, och uti the flesta, helst under vårt lyckliga regeringsfätt, oundgängeligt, att idka sitt Modersmål. Jag gör mig therföre thet hoppet, att wi fastån af alla Europeiska Folkslag, nästan the sidste, likwål en gång läre wända våra tankar, att

wårda wårt, så länge wanryktade språk, och med allwar taga ofs thes skötsel an.

Efter högstfalice Konung GUSTAF den förstes tid, hwilken sjelf war en stor Måstare i Swenska språket, och igenom hwilkens försorg wårt tungemål först började, att blifwa sig likt, hafwa wäl en och annan budet till, att dels regelbinda, dels rensa wårt språk. Men af theras skrifter finner man, att the förre icke welat lämpa sina reglor efter språket, utan truga språket att skapa sig efter theras påbud: the senare, så the welat utan skillnad förwisa alla främmande ord, hafwa tillstyrkt, att upfylla wårt tal och skrifter med en hop andra, som wäl i *Arrilds* tid, och för *Sæmunder* waret helt bekante, men nu blifwet alldeles främmande och oförståndelige. Och som wi nu icke tale med the förra, utan med våra samåldriga, och them, hwilke kan-ske icke hafwa *Verelii Index* i sin åga, mindre i sitt minne, år ej underliget, om bådas så låflige som tiltagsne upfsåt till en del mislyckats.

Jag finner theremot, att the mera utråttat, som utwalt en medelwäg, och helre stadgat thet språk, wi bruke, än förwillat ofs med ett nytt. Huru nödigt år, att med mera flit yrka thenna saken, lærer hwar och en döma, som merkt huru högnödigt wårt språk tarfwar rykt, och ibland annat huru myc-

mycken skilnad är emellan våra Swiars skrif-
art: Man gifwe allenast åt flera ett blad att af-
skrifwa, då lärer man finna, att af tjugu icke
två i stafningen öfwerens komma, minst, om
the något förstå, och therföre tiltro sig, åga
rätt, att gå från andra.

Men thetta är icke, hwad jag uti mitt fö-
retal ämnat afgöra: utan fast mer, att gifwa
mitt upfat med thessa bladen tilkänna.

Sedan jag, som förmålt är, beslöt, att uti
mina föreläsningar lemna en handledning till
Swenska språkets kannedom, fant jag nödigt,
att meddela mina Herrar Åhörare en kort ut-
stakning, af hwad jag tänker uti thet samma före-
draga. Jag wille thermed endels afböja then o-
rätt, som undertiden händer, att igenom ens el-
ler annans hastiga upteknande the ting och fel
enom blifwa tillagde, ifrån hwilka man är
långt fjerran, endels, och besynnerligen, att lem-
na them något, hwarmed the kunna understödja
sitt minne. Och som jag thetta endast utfedt till
ämnen af mina föreläsningar och vidare utlägg-
ning, låra andre, som therwid icke äro när-
warande, finna mindre underliget, om mine tan-
kar i thessa bladen under tiden mer likna gåtor
än reglor. Till ursäkt torde thet få lända mig,
att jag härmed welat winna korthet, och råde-
rum, att med mera upmerksamhet skärpa,
hwad jag nu i mycken hast af mina samlin-
gar hafwer sammanletat.

Unnar nämligen Gud mig någon lifstid, är jag sinnad, at låta thetta utkastet mera städadt komma i dagsljuset, men som till ett så obanadt werk fodras utrymme, och långlig upmerksamhet, hafwer jag welat lånda thetta enfaldiga förut, förmodande, att the som nu af mig läras, kunna sedan, hwarom jag ock wänligen will hafwa them ombudna, med sina anmärkningar underhjelpa mig, och således gemensamligen främja mitt upfat.

Ändteligen bör jag widgå, att hwad jag här upteknat, mera är en samling af färskilda anmärkningar, än ordentelig afhandling: Min affigt härwid har waret, att å ena sidan spara mig then mödan, att uprepa, thet wi, såsom infödde, alle wete, och hwarpå ingen kan stapla, och å then andra att fåkrare kunna gå förbi thet, hwilket jag ännu icke hunnet alldeles utreda.

Under altsamman hafwer jag förelagt mig, att bruka then warsamhet, som min ringa kunskap och lika ringa myndighet kräfwer, hwilka ej wille anstå, att med många helst onödiga ändringar stöta theras ögon, hwilka thetta händer förekomma. Then mäktigste Furste kan icke en gång emot folkets jaqwåde gifwa ord och skrifart burskap, än mindre then som ännu behöfwer råd, och gerna rättar sig therefter.

Then

Then plikt jag likwål fanning skyldig är, kräfwer af mig, att icke förtiga, hwad jag i wedertaget bruk ser kunna rättas; men jag framställer thet såsom att anmerkas, mer än att ändras, så framt att icke allmännare bruk eller fåkrare sagesman i framtiden lemnar mig witsord, och erkänner mina gifsningar.

Att jag i en sak, ther hwar och en hafwer rätt at döma, och så många döma olika, skall winna allmänt bifall, wäntar jag ej: wår sed är, att berömma them, som skrifwa thet, som wi tänke, och tillägge theras kortare begrep skulden, att the i alla mål ej med ofs instämma.

Skulle imedlertid Min Låfare med behag anse thessa förfök, hafwer jag fog, att gläda mig; men sker och icke thet, förlorar nu jag litet på förslag, och min Låfare härnäst.

FÖRSTA



FÖRTSA KAPITLET.

§. I.

Till att rätt känna ett språk, fodras, att man thet i. rätt förstår, thet är, att man hafwer sig ordens rätta betydning bekant.

Hwad till ett språks kännedom fodras, 2. Att man thet rätteligen skrifer eller uttalar: och som skriften uti sig innefattar flera delar, bestående af bokstäfwer, ord och hela meningar, hafwer man att i akt taga

- a) *Orthographien* eller rättskrifwandet, som lärer thet första.
- b) *Grammatikan*, som wiser thet andra, eller huru orden rätt skola böjas och bindas till samman.
- c) *Rhetorikan*, som lärer, huru meningarne rätt skola sammanfogas, samt anständighet, prydnad och tydelighet i akt tagas.

§. II.

Jag gör början af språkets rätta förstående, såsom thet ther lägger grunden till the senare.

Huru man skall lära, att rätt känna wårt språk.

Ty utan att weta ordens *ursprung* är omögeliget, at skrifwa them alla rätt, och utan at weta thetas *wigt*, är äfwen så ogörliget, att wid them bruka ett

ka ett förnuftigt wal, eller sätta them på sitt rätta ställe. Ofs ågnar ther till med, såsom Swenska Mån, att känna vårt eget tungemål, och weta, hwad thet är, wi tale.

Wi merke therföre, att vårt språk består dels af egna, dels främmande ord. Med thet är nämligen så handt, som med the andra ske plågar: många af thes ord äro nu alldeles obruklige, hwilke dock i förra tider waret gängse och allmänt bruklige: många äro till sin stam förkomne, men hafwa dock intill våra tider behållet sina telningar: många äro så förbytte af bokstäfvernas förwåxling, omblandning, ändestafwelfernas förändring, eller sjelfwa ordens förkortande, att the med môda igenkännas. Åter andras rätta ursprung eller betydning igenfinnes allenast på bygden, eller i något enda Landskap. Om man therföre will rätt känna vårt språk, måste man 1. ransaka vår gamla Götiska, och så wäl theraf, som våra förfäders plågsfeder utforska ordens betydning och uprinnelse. 2. Noga betrakta vårt nu brukeliga språk, och igenom jemförande af andra lika ord och tungemålets art utleta wissheten. 3. Jemföra thes hwarjehanda landskapsord.

§. III.

Jag sade, att man bör jemföra thet gamla Götiska språket, hwilket, som thet är en moder för vårt nu warande, så kan thet ock i många mål gifwa oss then sårkresta handledningen, och låra oss

Gamla Götiska språkets nytta.

a) Ordens rätta ursprung, t. e. *da-naarf, biltog, tusen, maskopi, stackare, arfode, warkunna, miskunna, intet, lofwa.*

b) Theras

b) Theras rätta betydning: t. e. *fatabur*, *sid-
wördnad*, *skörlefnad*, och otaliga flera.

c) Theras retta stafning: t. e. *fattig*, *afwund*,
redobogen, *skårskåda*, m. m. sammaledes theras
rätta delande, t. e. om jag rätt skrifwer, all-sköns
följe-slagare, eds-öre, hands-öl. m. m.

§. IV.

En hjälpreda att igenfinna våra nu brukliga
ord är om man i akt tager, på hwad fått fe-
Huru the nare tider förändrat the gamlas tale-
gamle orden fått, och, till att göra uttalet lindriga-
blifwet för- re, förbytt få wäl enljudande som
wandlade. samljudande bokstäfwer, vocaler och

consonanter, uti hwarandra. Således finner man
att the förwändt the gamlas p uti wårt lindrigare *f*
(t. e. efter, aften,) theras *hn* uti *kn*. t. e. *knapp*,
kråka, (fordom *hnapp*, *bråka*), theras *r* och *rd*
uti *l. t. e. fjäll* af *fjord*, theras *f* och *fw* uti *g. t. e.*
fragga fordom *fratwa* (sammaledes *loge*, *stuga*
m. m.) theras *ft* uti *kt*, t. e. *sakta*, *stikt*, *lukt*. m. m.

Så finne wi vocalerne som oftast i nyare
tider wara förändrade, såsom *a* uti *å* och *ä*, *au*
och *u* uti *å* *ö* och *i*, *å* uti *o* och *å* samt oräkneli-
ga flera. t. e. *ödmjuk*, *ödkånd*, *år*, *ömka* m. m.

Uti många ord warda bokstäfwerne omblan-
dade, såsom *inselfwor* för *inniflor*, *famla* för *fal-*
ma, *reta* för *erta*: likaledes *kors*, *falla* i *brott*.

Wid andra merker man, at igenom hastigt
uttal orden blifwet sammandragne, såsom *fordom*,
dannemån, *sticken*, *fränka*, *tjugu*, *smula*, *öm-*
nig, *tom*, *slikt*, *aldrig*, *werld*, *stryka*.

En upmerkfam Läsare finner utom thessa åt-
skilliga andra ord, hwilke genom någon bokstafs
för-

förändring, gjort theras uprinnelse eller betydning mörk. Ibland the många prof jag kunde andraga, nämner jag *nyckel*, *girigbuk*, *korngud*, *walmar*, *antingen*, *allenast*, *förskylla*, *besman*, *kapsäck*, *sanskyllig*, *qwickdrag*.

§. VI.

En del Swenska ord kan jag ock icke weta med mindre jag hafwer mig the gamlas seder bekanta. t. e. *bedenbös*, *hemmulla*, *funtfadder*, *nagelfara*, *balk*, *flock*, *bårad*, *wakenbus*, *listig ed*, *jårtekn*, *swerja*; åter andras uprinnelse kan jag ej igenleta, så framt jag ej hafwer mig bekant, hwarifrån sjelfwe fakerne kommet. t. e. *silke*, *dammask*, *armosin*, *bresilja*, *Jåmsk*, *kardewan*, *daler*, m. m.

Gamla seder tjena til ords uplysaing.

§. VII.

Jemte then forna Götiskan, bör man förnåmligast gifwa aktning uppå wårt nu brukliga språk, sådant som thet i hederliga hus talas, och af lärdt folk allmänneligare skrifwes. Huru owifs thenna reglan tyckes wid första anseendet wara, kan hon dock i många mål tjäna till rättsefnöre, tå jag nämligen med thet omtwistande ordet eller talesättet jemför andra thyliska oftridiga. Således kan jag af wårt språks art finna, at *twingade* och *skop* är ej Swenska, emedan thet förre hörer till tredje Conjugationen, och thet senare till then första. Jag kan weta, att jag ej bör skrifwa *enskyldt*, emedan jag såger *sårskild*, och *skyld* hafwer en helt annan bemerkelse: sammaledes finner jag, att jag ej rätt såger eller skrifwer: *jag kommer i bog*, *allerödmjukaste*, emedan thet

Wårt närwarande språks egenkap bör nog i akt tagas.

thet förre ingen ting betyder, och thet fenare är en tyfk genitivus i stället för Swensk.

§. VIII.

Att ock många till Swenska språkets bättre förstånd tjänande ord i landsorterna och bland allmogen äro till finnandes, bör Ilandsbygden finnas många ord som gagna. få mycket mindre twiflas, som the mer waret skilde ifrån thetas omgång, som kunnat utblanda thetas tungemål: jag will till öfwerflöd bewisa thet med exempel af *nädig, jäf, mat, år, giften, andwåg, qwell, löskalåge, skepp.*

§. IX.

Emedan vårt språk redan ifrån uråldriga tider hafwer antaget främmande ord, bör man ock leta them igen, hwart på sitt ställe, och söka thetas betydelse i thetas egna landsorter: wi finne således, Persiskan och flera att förbigå, uti

Arabiskan Almanach, Carmesin, ammiral.

Turkiskan, schabrack.

Hebreiskan kummin, kamel, amma, skakra.

Grekiskan hel, griffel, dör, kran, tjära, bod.

Latinen west, öre, öra, messhake, köller, lekta-re, i går, fåker, bref, karda.

Fransiskan, skjuta, justement, kosta, penal.

Italienskan, bister, dart, begabba, gorån, inpafs, söpa, stöfwel, skermyszla, skäck.

Spanskan, harpa, jern.

Engelskan, perfedel, skrifta, styfmoder, minnesbeta.

Tyskan, liderlig, perla, ungefär, lekamen, andakt, gynna, gärkök, knebelbårar.

Wid thetta tillfället will jag ej förbigå, att yppa then frågan, om man icke bör söka, att rensa, thet Swenska språket från främmande ord? Till hwilken jag swarar, att man thet, så wida mögeliget är, bör göra, jag menar så wida wi antingen hafwe, eller i stället kunne införa jemngoda hemord. Ty en fåfånga är thet i gemen, och jemwål ofta en swaghet, som lådar wid nyligen frå främmande orter hemkomna Swenskar, att göra sig thet, kanske enda, gagnet af sina refor, att the kunna blanda sitt modersmål med the länders ord, hwilka the öfwerfaret. Jag wet åtminstone intet skål, att helre skrifwa *armée* än *krigshår*, *contreband* waror än *förbudna* o. s. w. Som jag ock icke tror, ofs wara mer förbudet, än fordom the Romare och andra folkslag, at rikta wårt språk med nya ord, om wi allenast kunne finna sådana, som lämpeligen uttrycka the främmande orden, och utan swårhet kunna blifwa förstådde. Men thesa förbehållen anser jag såsom nödiga, och therefore med warfarnhet menar ofs böra följa them, som mot obekanta Isländska och gamla Götiska ord wilja utbyta andra, som wi dageligen bruke, och som i långliga tider gjort ofs all god tjänst. Jag nekar ej, att ju t. e. *glerglugg* kan wara så godt som fenster, se Verel. *Manlika* eller *Mynd* som conterfey. Se Stierhjelm Gloss. Ulph. *wide* som horizont. Se Weffml. K.B. *gasam* som curieux: men then hufwüdfakeliga skilnaden är them emellan, at när jag nämner the fenare, förstås jag af alla, och således winner, hwad jag begär, i stället att the förre orden länge sedan kommet utur bruk. Men kan jag igenom otwungen samman-

fått-

Om alla främmande ord bör läggas böra.

fåttning af bekanta ord, eller någon åndestafwel-
ses tilläggande upfinna tjänliga ord, winner vårt
språk, och blifwer thes rikare. t. e. när jag ser skrif-
was, eller hörer nåmnas *Segefirning*, *tanckspridd*,
bittord, kan jag utan hinder förstå, att här menas
triumf, distrait, bon mot. o. f. w. The förtjäna
therföre beröm, som i thetta målet fresta, at öf-
werfatta utländska ord: och om the nye i bör-
jan ej tyckas ljuda få wål, eller wara få betydande,
rättas thet dock, om wanan lägger sin wigt ther-
till. Wi se nu, att i lagfarenheten utländske ord
lyckligen äro utgalrade, och att ther *utlöka* hafwer
famma kraft som exsequera, *wådja* som appellera,
ombudsman som commissionaire. o. f. w.

Uti andra wetenskaper kunde samme ske, om
lika myndighet och förstånd thertill användes. Men
innan thet hånder, håller jag för, att then förtjä-
nar urfåkt, som behåller the redan antagna konst-
orden, helst som man annars tå en wetenskap
utføres, förwillar Låfaren, hwilken wål wet hwad ca-
sus, tempus, prædicament, definition, problem och
thylikt är, men utan bifogad ordalångd stadnar,
når honom möta en hop nygiorde och af bruket
ännu ej erkände ord. Slutsatsen blifwer altså, att
som man uti alla ting kan gå förwida, kan man
ock härwid wara både för strång och för wårdslös.
Om man will antaga alla främmande ord, lägges
grunden till en ny förbiftring; om man ock will
spånna bågan förhögt, wråkes en god del af hela
Swenska språket, som dock i alla tider både sjelf
lånt, och åter lånt åt andra. Thesutom finnes i
alla tungemål få betydande ord, at the ej utan att
mista sin kraft i ett annat lätteligen kunna öfwer-
fattas: och i thet fallet will jag helre fela med En-
gels-

gelsmannen, som borgar af alla, ån det få kallade *Fruchtbringende Gesellschaft* i Tyskland, som förkastade alt främmande, och dermed mer roade lärda werlden, ån gagnade.

Af alla ord kunna Tjänste och Åmbets namn allraminft öfwerfåttas: thet skulle stöta öronen, och i synnerhet förwilla them, som hafwa ett efter rangordning inrättadt klang i öronen, och igenom thenna åndringen ej på lång tid skulle weta, hwad wårde the borde fåtta på folk.

Om man rättare skrifwer thessa främmande orden med främmande bokstäfwer, eller ej, är en fråga, som, när öfweralt Latinke brukas, föga gagnar. Men när man åter betjänar sig af våra allmänna Swenska, borde alle wara enahanda. Min hufwudaffikt, som är att styrka till sådant, som allmänt och ståndigt blifwa kan, tillåter ej annat: ty hwarföre skall jag, åfwen som Tyskarne, icke så gerna skrifwa *contour*, *Sergeant*, *Lieutenant*, *multiplisera*, *dividera* med Swenska bokstäfwer, som *namn*, *såker*, *jubeler*, *klar*, hwilke dock åro åfwen få wål främmande, som the förre.

Icke thet allena, utan om wåre ögon i början ej förmycket lede, borde wi wid främmande ords stafwande föra oss till sinnes, att wi skrifwe för Swenska, och ej them, som lårt stafwa i Frankrike. The Romare och Greker skrefwo främmande ord på sitt wis, så göra ock ån i dag andre folkslag. Italienaren och Spanioren skrifwa *Philosophi* med F. Fransosen *Ægypten* med E. Men wi fåtte oss i nödwändighet, at förstå hela Fransölka orthographien

phien, innan wi med trygghet kunne låsa och skrifwa wårt eget. Med Tyskan bruke wi wår rättighet: dock så att wi af them i ett och annat mål blifwet i skriffättet smittade: bland annat i thet att många efter ord, som lycktas på långt i sätta ett e wid ändan. t. e. Rånterie, Philosophie, fögderie, och annat thylikt.

Om främmande ords bögning eller flexion skall jag framdeles säga mina tanckar.

ANDRA KAPITLET.

§. I.

UTi Swenska språket hafwe wi 28 bokstäfwer: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, w, x, y, z. å, ä, ö. Ibland hwilka 9 äro vocaler, och the öfrige consonanter:

Wi anmärke wid them

1. At wåre gamle fäder i förtiden ej haft så många bokstäfwer eller runor, som wi, och att wåre släktingar, Göterna wid Pontus Euxinus, hwilke talade nästan samma språk, som wi, haft helt skiljaktiga ifrån oss, hwilket af Ulphile öfwerfättning ses kan.

2. Att utaf the öfwan omrörde, twånne, nämligen c och q äro aldeles ombärlige, men y och z att räkna för dubbla eller sammanskrefna bokstäfwer, och således ej mer för särskilda att anse, än ft och ft.

3. Att orsaken hwarföre thesse inkommet bör tilläggas dels the fordna främmande affkrifware, hwilke

hwilke låtet inflyta fina inhemiska bokstafwer, dels utländska Boktryckare, the ther af wana, eller för att nyttja alla fina stilar funnet rum för the ofwannämnda, och åfwen för Tyskarnas v.

4. Att någre bokstafwer saknas ibland våra af ålder antagna, them uttalet likwål kråfwer. E-huruwål thenne anmerkningen i sjelf-
 Någre bok- wa bruket ganska litet kan gagna, och
 stafwer fattas jag ej heller will råda til någon ny-
 ibland våra. het, warande öfwertygad, att wi åt-
 wen få hådanefter, som hit intill kunne hjelpta oss
 med them, wi hafwe, och med them uttrycka,
 hwad wi tänke; dock som bokstafwerne åro af-
 bilder af våra låten, säger jag att sådana felas,
 når hwarje särskildt låte med sin egen bokstaf ej
 uttryckes. Således sakne wi

a) ibland vocalerne ett mellanlåte, enkan-
 nerligen emellan o och å, hwilken skilnad i mån-
 ga Swea rikets landsorter i akt tages, såsom uti
kol, *carbo*, skild från *kål* *olus*, och andra flera.

b) Felas oss then bokstafwen, som Nigidius
 hos Gellius, Noct. Att. 19, 14. åfwen påminner,
 hafwa saknats hos the Romare, och som han så-
 ger, bort hafwa ett blandadt låte af *n* och *g*, el-
 ler hopsatt af them båda. Merkeliget år, att sam-
 ma brist förspörjes uti the flesta så wål lärda som
 lefwande tungemål. Grekerne, som i sitt språk
 behöfde thetta ljudet, uttryckte thet med ett *g*,
 som bekant år. The utländske Göterne här-
 made them, hwadan wi se, att Ulphilas skrifwer
figger, *drigkan*, *gagg*, *lagga*, hwilke swara emot
 fingr, dricka, gång, lång. I ställe för *g* bruka
 the öfrige Europeiske folckslagen *n*: wi betjäne
 oss af them båda. Till ex.

G fätte wi ofta, när ett rent *n* följer: såsom uti *regn*, *fågn*, hwilke låta som *rengn*, *fångna*, och så skrifwes thet åfwen i *fångne*, *gångne*, af *få* eller *fånga* och *gå*. Att thenne bokstafwen oss werkeligen fattas, skönjer man, ibland flera andra, af thet ordet *signa*, uti hwilket, när thet betyder *subsidiere*, g hafwer sitt naturliga låte, men när samma bokstafwer bemerka *benedicere* eller *signo crucis notare*, ljuder thet såsom *singna*. Sammaledes låter *n* helt annorlunda i *swingalla*, ån uti *swinga*, utom flera andra. *N* fättes för samma låte framför *k*: t. e. *stånka*, *bånkar*, hwilke helt annorledes uttalas, ån uti *stenkar*, *benkassar*. Samma ljud hafwer thet för *g*: t. e. *siunga*, hwilket hos Ulphilas skrifwes *siggvas* Luc. 4. 16.

5. Att åtkillige bokstafwer sig emellan ömså, och nämnas för hwarandra. Sålunda fättes *a*) *d* och *n* som oftast för hwart annat, såsom uti *upfundne*, *öfwerwundne*, af *sing. numerus*, *upfunnen*, *öfwerwunnen*, af hwilken pluralis blifwer, tå *en* förbytes, uti *ne*: men som

åtkillige bokstafwer fättes för hwarandra såsom *n* och *d*.

tå try *n* stötte tilfammen, förwandlas thet medlerste utild. Samme förekommer åfwen uti *kundskap* af kunna, (hwilket dock andre mena sig rättare skrifwa utan *d*) *förwandskap*, som ledes af *winn* eller *wånn* *amicus*, på samma sätt som af *Freund* hos Tyskarna kommer *fråndskap*, *freundschaft*.

Å andra sidan fättes ofta *n* för *d*: t. e. af land kommer, *utlåning*, *norrlåning*, af *wånda wåning*, af sånda *sånningebud*, eller *såndningebud*.

b) Undertiden fättes *g* och *j* för hwart annat, t. e. af *fólja*, kommer *påfölgd*, af *swalg* kommer *swålja*, af

nog,

nög, nöje, af plog plöja: o. s. w. Orsaken härtill är, att *g* uti vårt språk ofta uttryckes som ett starkt *j*, ej allena för *e, i, ä* och *ö*, utan äfwen framför the öfriga vocalerna. När jag skrifer *fega, galgar* uttalas thet *feja* (verrere), *galjar*, och likaledes i andra.

Jag nämner thetta måst therföre, att jag tror oss härigenom få någon anledning, att stadga ett hos oss ganska twifwelaktigt skriffätt, när nämligen thetta låtet kommer antingen wid slutet af ett ord, som hafwer en consonant näst förut, eller mitt i ordet emellan twänne consonanter, såsom till exempel uti imperativus sing. af *skölja, smörja*, och thylika. Thessa skrifa somlige *smöri*, andre, *smörj*, och åter andre *smörg*, *skölg*, sammaledes uti *smörgning*, *skölgd*. Men att thet förste är orätt, är ögonskenligt af then regel, som uti §III skall följa, och som bewiser, att thesse orden må få en stafwelse mer, än the böra. Att ock thet andre skriffättet är orätt, dömer jag af Språkets art, som ej tål at *j* eller *w* stå wid ändan efter consonanter, än mindre mitt i ordet ibland them. Rättast skriferes altså *skölg*, *jölg*, *smörgning*, så framman ej will efterfölja the gamla, hwilke gofwo sig then friheten, att i ett så twifwelaktigt mål, alldeles utsluta thenna bokstafwen, såsom uti Bibelen, *Gack och sål alt thet tu eger, och föl mig.*

c) Ombytes ock *g* och *k* uti åtskilliga tilfällen, besynnerligen när the stå näst för *t*: såsom uti *jagt, jakt, drägt, dräkt*. Man ser att the, som winnlägga sig om vårt språk, hellre skrifa på thet förra sättet, såsom thet ther närmast uttrycker ordets ursprung. Om thetta antages, som thet billigt kan ske, borde man wara sig lik, och hålla thet skriffättet i alla ord, och therföre skrifa

Jagt

Jagt, Celox, navis cursoria och venatio, ty både komma af jaga

Magt, mågtig, fullmagt af må, förmåga

Bragt participium af bringa, och så i alla thylika.

Flygt, flygtig, af flyga

Bugt, af böja, bögd.

Sigt, insigt, oförsichtig, sigta af se, fåg.

Slägt, Slägtinge, Slägtiskap af slag

Drägt, endrägtig, twedrägt af draga.

Dugtig af duga

Tragta, af åträ, trågen

Intägt af taga.

Wigt, wigtig, af wåga.

Swigt, swigta, af swinga, fwiga.

Drägt af draga.

Slagt, slagta, slagtare, af slå, slagen

Fegta pugnare af fegd, bellum: thet dock

andre wilja leda af *πίκτης*, pugil.

Af thessa och flera andra, som anföras kunde, falla wål en del främmande för ögonen, hwadan ock then, som mindre will wåga, kan skrifwa them alla med *k*, oansedt att gilltigare skäl tyckes wara för thetta nu omtalade skriffättet:

7. Att vocalerne, å, ä och ö ingalunda åro diphthonger, som många hållet före, utan enkle, men af blandadt ljud. Jag bewiser thet så wål theraf, att uti them ej mer än en bokstafs ljud höres, så likwål uti alla diphthonger bågge lika och särskildt höras; såsom ock theraf, att diphthonger i alla språk åro länge, men thesse som oftast i verser finnas korte.

Om uti Swenska språket vocalerne hafwa någon stadgad quantitet, är en fråga som wål egen-

genteligen hör till Profodien, men emedan jag ej latt mig före, att röra wid then, will jag här bifoga, hwad jag anmerkt.

Then som will närmare gifwa aktning uppå våra Swenska ord, lårer finna, att

a) Af *enstafwiga* ord, åtskillige åro alltid länge, andre alltid korte, men måste delen twetonige eller ancipites. Man kan bäst merka thet, om man uti någon Swensk wers, therest en lång och en kort stafwelse gemenligen följa uppå hwarannan, ömsfar rum med the *enstafwiga* ord, som ther stå tillhopa: så man skall finna, att örat intet lider theraf, att the som förut hörts länge, sedan blifwa fatte i thet rum, som kräfwer en kort stafwelse. Jag tager til exempel en Fru Brenners vers:

Och *att han wid Ert wal har styrkt Er till* thet bästa i hwilken åfwen så beqwemligen orden kunna ombytas, på thetta sättet.

Att *han wid walet har Er styrkt till thet* - - -
Uti hwilken the stafwelferne, som nyls förut woro korte, blifwa länge.

b) Af *Twåstafwiga* ord åro somlige verba, och andre nömina: verba simplicia, regularia, om hwilka framdeles i akt tagas skall, att the alle åro tvåstafwige uti infinitivus, hafwa gemenligen then första twetonig, såsom föra, fluta, tåga, draga: blifwande lång eller kort, efter som biordet eller præpositionen kräfwer, hwilken förut går. Ty såttes *be* eller *för* wid början af orden, blifwer alltid nåst then sista stafwelsen lång: t. e. *förföra*, *förtaga*, *besluta*, *bedraga*: men åter kort, om någon af the andra förekomma: t. e. *tillföra*, *afstaga*, *influta*, m. m. Hwad

. . .) o (. . .

Hwad nomina angår, merke wi, att när ett ord får någon tilökning wid ändan, ändras thes quantitet therefter: t. e. *frombet* hafwer första stafwelsen lång, och then senare kort: samma quantitet behåller thet, om jag lägger notam definiti til, *frombeten*: men växer ordet igenom flera stafwelser, ändras tonen: t. e. *frombetenes*.

Orsaken til alt thetta är, att vårt Språks art will föra alla mångstafwiga ord och låten till jambos eller trochæos, undantagandes att wid slutet ofta en dactylus lemnas. Så noga hafwa ock våre förfäder wänt ofs wid, att akta thenna tonernas wäxelwis satta ordning, att the, för att winna thetta låtet, stundom draget orden tillfamman, och ibland bytt om ändestafwarnas wanliga ton: t. e. the fade *lambena*, men uti mångstafwiga ord blifwer samme ändestafwelse lång. t. e. *tjänarena*.

Man finner therhos af öronljudet, hwilket är vår säkraste Profodiske wägwisfare, att vårt språk ej aktar Latinernes position, utan efter behag och förenämnda omständighet, gör stafwelsen nu kort, nu åter lång: hwaraf jag menar mig kunna döma, att the Romare skolat haft swårighet, att i sitt språk tota efter våra skaldeqwäden, helst som uti vårt nästan alle ord hafwa samma quantitet, som thet öfwer hwilket Ovidius sig så beklagar, jag menar Tuticanus, Ex Ponto L.IV. El. XII.

Om vårt språk står att twinga efter the Romares Profodiska reglor, är en fråga, öfwer hwilken jag med mycken farhoga yttrar mig, sedan så många therutinnan gjort försök, och enkannerligen

ligen en hög Herre theraf nyligen upwift ett stort mästestycke. Alt hwad jag kan fåga, år att vår skaldekonst efter thetta sättet får ett twefaldt band uppå sig, och utom vårt eget åfwen the fjerran aflågsna och oskylda Romares öronljud, att råtta sig efter, hwilkas Profodi hade sin uprinnelse uti folkets öron och talesått, och therifrån leddes till böcker, så theremot vår börjas i boken, och thereafter rättar språket och verserna. Att ock blåtta latinska Profodiens regler ej åro tillräckelige, att med behag röra våra Swenska öron, kan hwar och en merka, som will å fido sätta then, hwilken wåre öron låra ofs. Huru skulle låta om jag t. e. skrefwe

Damon dref sina får uti en blomstrand betesmark,
hwilket dock år en riktig hexameter, alldeles efter Vossii Profodi?

Men thetta kan intet mer bewisa, ån att faken hafwer sina swårigheter: för öfriget må then erfarenhet, wi hafwe i händerna, gälla mer ån alle the skål, som jag och andre kunna framföra. Thet låter sig ju göra, att på latin skrifwa Leoniniska versar, eller them som hafwa rimslut?

§. II.

Diphthonger hafwer vårt Swenska språk nästan alldeles skilt sig wid: wåre förfäder the gamle

Göter hade några, och wåre närskylde, the forne Tyskarne, ganska många.

Diphthonger finnas ej i vårt språk.

The ende som med något skål kunde påstås wara diphthongi, åro *ai, ei, oi, di, ui*: men jag ser ingen ting, som hindrar,

att wi ju kunne skrifwa, *aj! nej, pojke, fui*, m. mera.

§. III.

§. III.

Om vocaler hafwe, wi therföre then allmänna reglan, att *uti hwarje ord äro så många stafwels-Regel om ser, som ther äro vocaler*, af hwilken vocaler. hufwudsats följande slut dragas

I. Att man orått skrifwer *tienare, hion, fioll, lius*: ty som wi icke hafwa några Diphthonger i vårt språk, följer efter thenna reglan nödwändigt, att *lius* måste uttalas såsom tvåstafwigt *li-us*, och the öfrige på samma sätt: så som thesse vocalerne ock låta *uti fende, tionde, viol*, flera andra att förbigå. Rättare skrives therföre *tjänare, hjon, fjoll, ljus*, hwilket man ock ser af them i akt tagas, som följa någon wils skrifart.

II. Att man ei mindre orått, för att uttrycka vocalens längre ljud, fördubblar then i en och samma stafwelse: t. e. *stoor, breed, krieg*: hwilke bokstafwer göra af thessa orden twänne stafwels, på samma sätt som *uti oordning, inseende*. Wist år thet, att wi borde anse thet för en förmån *uti vårt språk*, om thes bokstafwer såsom en del af the Grekiska, förmådde uttrycka ljudets quantitet, hwilket man åfwen besynnerligen *uti förflutna hundradåratalet*, med *i* och *u* började, hwilke skrefwes *ij* och *w*, när the uttaltes såsom länge. Men som wi ej hafwe samma låglighet med the öfriga, måste wi wäl behålla våra wanliga små *i* och *u*. Att åter andre welat hjelpa thenna saken med ett widhängdt *h*, såsom *wabra, febla* m. m, år bekant, samt ock att thet nu nästan allmänt år aflagdt.

§. IV.

§. IV.

Månge hafwa ock welat intala ofs, att äfwen alldrig fördubbla consonanterna: men i mitt tycke, är thet ej annat, än att förwilla låsaren, och betaga bokstäf-werna theras rätta bruk, som är att föreställa ögonen alt thet, som örat bör höra. När jag therföre, utan att begå någon orimlighet, kan låtta låsarens estertanka, och gifwa honom wid första påseendet till känna, antingen jag menar wåg eller wägg, hat eller hatt, hug eller hugg; är orätt, att lemna honom uti twekan och nödwändighet, att med gifsning hjelpa sig fram. Uti hela vårt språk, är likwål intet, hwarutinnan wi ofs äre mer olika, och hwarom jag hafwer swårare, att gifwa någon regla: men att dock något må försökas, will jag börja med följande.

Reg. I. *Wid ändan af alla orå bör bokstafwen fördubblas, när ljudet thet så kråfwer. t. e. wägg, fall: jag kan af cal. defin. wäggen, fall, se att både böra uttryckas.*

Anmerk. 1. Jag behöfwer icke härifrån undantaga c, k, h, j, q, w, x och z, emedan hwar och en wet, att thesse aldrig fåttas dubbelt: the två förste af ett godtycke, och emedan c framför k gäller så mycket, som ett annat k: the senare dels af språkets art, och emedan theras ljud alldrig fördubblas, dels emedan thet redan är twefeldigt.

2. Tå alle the öfrige consonanterne af the gamla blifwet twefeldt satte, t. e. *begabb, brådd, puff, dagg, fall, rupp, starr, lass, lätt; finne wi, att the mycket sällan wid ändan*

af

af ord fördubblat *m* och *n*. Jag gissar, att våre forne skrifware tyckt antingen willsamnt eller oprydligtet wara, om så många like strek skulle sättas tillfamman. Om jag ej far will, är ock thet orsaken, hwarföre the hellre welat i thet fallet förbyta thessa bokstäfwerna, och för thet ena *m* eller *n* skrifwa *b* eller *d*, eller ock emellan them båda insätta *p*: t. e. *kamb*, *lamb*, *mund*, *nampn*. Men jag wet intet ikål, hwarföre ej äfwen så wål thesse bokstäfwer, som the öfrige borde lyda uttallet, och therföre, kunde skrifwas *grymm*, *tunn*, *mann*, *inn*, helst som både ögonskenligen äro tillstådes uti grymmare, mannen, människor, innan o. f. w.

I medlertid som ögonen ännu skulle stötas af att se, så wål ofwannåmda, som *han*, *then*, *kan*, *wån*, *an*, *kom*, *rum* med dubbla åndebokstäfwer, måste wål then, som ej will wara nygirig, sira en gammal wana.

3. Under then allmänna reglan bör äfwenwål *att*, *ett*, *till*, *upp* föras: jag hafwer afen wadertagen wana härom waret i twekan, helst som jag mente *till* och *upp* ej kunna skrifwas med dubbla consonanter, om the ej skulle få tredubbla, när ett ord lägges till, som börjas af samma bokstaf, t. e. *tillåta*, *upplåcka* (af *plåcka*) men som man rätt skrifwer *fjoll* och *fjollig* (t. å. *fjoll-lik*) *ett* och *ettusen*, så hindrar intet, att jag ju äfwen uti thessa kan följa allmänna reglan, och utsluta en bokstaf, när samme eller en närskyldt följer: t. e. *prydt*, *födt*.

4. Åndebokstafwen fördubblas ej utan för en vocal: hwadan och skrifwes *wånd* (versus)

fånd

sand (missus), ehuru analogien krafde tu *d.* åfwen som ett enkelt uti *wänd* (assuefactus).

5. Om ett ord ökes igenom en ändestafwelles eller annat ords sammanfogande, behåller thet likwål sin fördubblade bokstaf, t. e. *skallgata*, *snällbet*.

Reg. II. När en eller flere consonanter följa, sättes then förre ensam, ehuru ljudet höres dubbelt, och thet så wål mitt uti orden, som wid theras slut. t. e. *salt*, *sig*, *lyfta*.

Ann. I. Orsaken härtill är, att som ljudet wid consonanters möten är hårdare, uttrycke wi then förra starkt, på thet then måtte höras jemt med then senare, hwadan sker, att han gemenligen låter såsom dubbel: t. e. *håtsk*, *wåtska* höras som hade the *tu* *t*, kwilke doch uprinna af *hat*, *wät*: men som thet följande ljudet är hårdare, måste man höja låtet på *t*, att thet må höras jemt med the senare. Jag hafwer merkt thetta i wårt språk allmänt ske, undantagandes när then sista consonanten lägges till en stafwelse, hwilken förut såsom lång uttalas: eller tå then sammandragen är aftwåanne stafweller. t. e. tå *wigt* (*pondus*) fördubblar ljudet af *g*, höres thet enkelt uti *wigt* (*agile*, *commodum*) af masculinum *wig*. Sammaledes är uti *halt* (*lubricum*) ett helt annat ljud än i *halt* (*claudus*) hwilket wi uttale med dubbelt *l*. Skulle någon tycka, att the senare borde skrifwas med dubbel bokstaf, får han af mig ingen vidare gensägelse, än att reglan tå rubbas, och han, om en likhet blifwa skall, åfwen förbindes att skrifwa, *mällt*, *sallt*, o. s. w. Men att *kallt* och *allt* (hwilket

ket senare doch bruket ej wål erkänner) råt-
tare skrifwes såsom nu skedt, kommer ther-
af, att masculinum hafwer twånne 1: hwilket
af hwad som nu följer, vidare lærer bestyr-
kas. Jag sade, att the ord, som sammanfatte
åro af twånne stafwelser, hafwa lika belka-
fenhet, t. e. *förtald* i stället för *förtalad*.
sparad för *sparad*. När in till thessa komma
åtskillige som lyktas på n: t. e. barn, garn,
torn, m. m.

2. Oansedt en annan consonant följer, för-
dubblas doch then förutgående, om fördub-
blingen ligger uti sjelfwa stamordet: t. e.
beskyld skrifwes rätt, emedan bokstafwerne
finnas uti *beskylla*, och imperativo *beskyll*,
hwilke theremot ej finnas uti *skyla*, eller
thess imper. *skyl*, hwadan ock theraf heter
skyld. Således skrifwer jag *gafflar* i stöd af
stamordet *gaffel*, men *gaflar*, emedan allenast
ett *f* finnes uti *gafwel*. Af samma orsak skrif-
wer jag *wattnet* af *watten*, men *witnet* af
weta. Härifrån undantagas ord, ther twån-
ne consonanter följa then bokstafwen, som
fördubblas borde. t. e. *lagdt*.

§. V.

Innan jag närmare skrider till bokstafwerna
uti synnerhet, är nödigt att förrut med få
ord till grund lägga några allmänna re-
glor, som till rättesnören och wågle-
dare tjäna kunna, hwilke åro 1. Ordens
uttal. 2. Theras ursprung så i vårt e-
get språk, som, när the främmande åro,
uti

Uppå hwad
grund rätt
skrifningen
bör stöja
sig.

uti andras. 3. Språkets art och jemförande med andra otwiftiga mål. 4. Wedertaget bruk. 5 En aktande skilnad emellan ord, som hafwa lika ljud, men olika bemerkelse.

§. VI.

Att uttalet framför någon annan omständighet bör i akt tagas, är en sak, som icke kan dragas i twifwel. Ty såsom orden äro en afbild af våra tankar; Så äro bokstäfwerne atbilder af orden: ju närmare altå målningen liknar thet hon skall föreställa, thes bättre gör hon

Som uttalet är så böra och bokstäfwerne wara.

fin tjänst; och therföre hafwer thenna satsen sin riktiga grund, att *hwad örat hörer, bör ock ögat se*. Men som wi dock uti vårt dagliga tal ofta gifwa oss en frihet, som icke så wäl will anstå, att i skrifwande; framwisa; kan uttalet icke utan warsamhet följas. Således skickar sig ej, att skrifwa *jomfru, mej, dej, owålig, nånsin*, än mindre *nånstin, ger*.

§. VII.

Att ordens ursprung under skrifwandet åfwen bör i akt tagas, hafwer jag i förra Kapitlet § III. gifwet att förstå: till öfwerflöd will jag ännu bestyrka thet med några exempel:

Oomgängelig skrifwes dagligen, men bör heta *oundgängelig*, ty ordet kommer af undgå, och betyder thet som icke undgås kan. *Omgå* hafwer en helt annan betydelse. *Enka* bör skrifwas med *e* utaf *en*, åfwen som *ensam*. Så bör jag ock skrifwa *annama*, och ej *anamma*, eller *anama*, utaf *an* och *nama*, i Tyskan *annehmen*: *herrlig, herrska* med *e*, såsom hafwande sitt ursprung af *Herre*. Om

Om the äro främmande, eller af närskylda utländska ord kunna få någon säker uplysning, bör thet äfwen i akt tagas. T. e. jag skrifwer, *erinra* och ej *erbindra*, emedan i Tyskan såges *erinnern*, *inne werden*: sammaledes: *pligt* med *g*, hwilken bokstaf ock finnes både uti thet latinska ordet, som i medio ævo brukades, *plegare*, och fransöiska *pleger* samt Holländska *pligt*. Se Wachteri Glossarium in *Pflegen*. Att dock härwid bör ske förståndig urkillning, behöfwer jag ej nämna, emedan hwarjehanda folkslag bryta orden och skrifarten efter sina talesätt, såsom ock Tyskarnes skrifwa thet sistnämnda ordet med *ch*, *pflicht*.

Äro orden alldeles främmande, böre wi annorstädes ifrån hämta så wäl theras betydning som skrifningsätt: wi läre tå, att wi orätt skrifwe *Archiator*, *ammanuensis*, *ångstridare*. m. m.

En allmänn, och wid flera än thetta tilfället nödig warning är dock, att ej föra wäld på ögonen igenom owanlig skrifart, stödd uppå ords widt ifrån ledda uprinnelse. t. e. *bäst* superl. af god, *Snidkarl* för snickare, *sakerstuga* för Sakristia: *Sidskon*, för fyskon. m. m.

§. VIII.

Then wiffaste wägledaren är otwifwelakteligen språkets art och jemlika andre skriffätt t. e. om jag twiflar antingen opinio rättare skrifwes *tancke* eller *tancka*, finner jag mig lätteligen, ther jag påminner mig, att alle the nomina, som lyktas på a uti sing. num. hafwa or uti plurali t. e. *weka*, or, *piga*, or *sida*, or: men åter the som ändas på e hafwa alltid ar: t. e. *häre*, ar, *sparre*, ar, *orre*, ar. o. f. w.

Andre otwifwige böra jemföras.

§. IX.

§. IX.

Som wana och wedertaget bruk, mer än annat, gella uti theras finnen, som ej wilja eller kunna wåga skål; må then wara allmän wana anses som lag. wis uppå, att ganska snart blifwa öfwerrostad, som dristar sig att qwälja them. Uti särskilda och tallsyntare ord kan wål någon ting medgifwas, men rörer thet en allmännare regel, lærer ingen, eller åtminstone ganska få, som stadgat sin skrifart, en annan till wiljes ändra then, utan snarare alltid finna något skål, att skydda sig med, och gilla, thet han funnet. I anledning här af skrifwer jag *fw* tillsamman, uti *öfwer*, *riswa*, ehuru jag få wål som alle andre kunna se, att etthera *w* eller *f* ther äro öfwerflödige: sammaledes ock *b* framför *w* uti åtskilliga ord, hwilket i förra tider, såsom ännu *wh* i Engellkan, hörts, men nu mera i the flesta landskap under talande utelemnas: *t. e. bwalf*, *hwila*.

Men att binda sig wid någon särskilds skrifart, kan jag ej tillstyrka. Wår Swenska Bibel afbildar thet talesätt, som i K. Gustafs tid war brukligt: men som tiden härwid gjort någon ändring; äre wi nu ej mer bundne att rätta oss efter then tidens bruk, än them ålåg, att taga k. Kristoffers lagbok eller någon annan samåldrig bok till eftersyn. Thertill kommer, att skriffättet uti wår Swenska Bibel ej alltid är sig likt, hwilket äfwen Sal. B. Svedberg anmerkt.

Om någon bok hos oss med fog till mönster kunde föreläggas, wore thet wisseligen wår nya lagbok, wid hwilken så till faken, som ordasättet

tet större flit är använd, än wid någon bok, som igenom tryck är utkommen. Om wi therföre fin- ge befallning, att then skulle blifwa ofs ett rätte- fnöre för vårt skriffätt, som then är för vår lef- nad, skulle jag med glädje wara then förste, som sig thereafter rättade.

§. X.

Att ändra the reglor, som allmänne wara borde, för att göra någon skillnad emellan lika Om skillnad emellan lika lydande ord. ljudande ord, håller jag för ett mis- bruk: så mycket mer som ofs ändock omögeliget är, att hindra, thet, ju flere ord af olika betydelse måtte med lika bok- stäfwer beteknas. Men när andre, af the ofwan- rörde skålen gifwa thet otwunget wid handen, bör thet i akt tagas: t. e. Uti nya lagboken an- merkes, att

Werk är opus, men *wärk* dolor: af ordens ur- sprung kan jag wisa grunden ther till.

Fordra bör skrifwas med *r*, tå thet betyder främja: såsom af om *ömsa*, af upp *yppa*, o. f. w. kommer äfwen *fordra* af *för*: t. e. *fordra* ens sak, el- ler befordra. Men när thet betyder antin- gen 1. *kråtwa* eller 2. *gifwa foder* eller 3. *sätta underfoder*, bör thet wara utan *r*. Wachter i sitt Glossarum påminner, att äf- wen D. Luther i sin öfwersättning i akt ta- get thenna skilnaden.

Werd är hospes, *werld* mundus och *wärd* dignus: thet första bewiser jag af närskyldta språk, thet andra af thes ursprung: thet sidste är ju så rätt, som något af the förra.

Och skiljes från *ock*, på thet sättet, att thet förre betyder Tyskarnes *und*, och thet senare *auch*: En Tysk boktryckare, Ignatius Meurer, började efter Columbi berättelse, att göra then skilnaden, och hafwer fått allmän efterfölgd, oansedt *ch* annars är alldeles afslagt.

Eller efter *ej* och *icke* är i nyiligare tider mycket i bruk kommet, så man tillförenekref, som man ock allmänt talar, *ej heller*, *icke heller*: man hafwer till orsak gifwet thet, att *beller* är *potius*, hwarmed thetta *ej* bör förblandas. Och ehuruwål jag med många flera låtet affpisa mig med thet skålet, dock, når man ser närmare efter, finner man, att thenna betydningen werkeligen hafwer mer gemenskap med *potius* än *aut*. Man kan bäst merka thet I. når thesse orden delas: *icke hafwer jag hört thet heller*: jag wet thet *ej*, *icke frågar jag efter thet heller*: uti hwilka rum eller obeqwämt skulle sättas. II. Att thetta är en comparativus synes ögonskinligen af superl. *hwad helst*, *hwilken som helst*. III. Samma bestyrkes af andra Europeiska språk, thet comparativus uti en slik betydning plågar sättas, såsom uti Fransöskan *non plus*, andra att förbigå.

Ändteligen är *tandem* af *ända*, men enteligen *etiam atque etiam*: orsaken gifwer M. Gråberg uti sin Orthogr. Suec. p. 9.

Rund är *teres*, men *rumb* eller *rum* betyder *spatiosus* hwaraf är *rymd* *planities*, *æquor*, *rumboland*, *slåtland*.

Ty är quoniam, men *rhy casus obliquus* af
then, thet.

§. XI.

Af hwad, som förr är omrördt, will altså
följa, att åfwenfom man bör låta ögat se, alt thet,
som under talandet höres, så bör ock
Inge onödige bokstafwer bö- infet ses, thet icke örat hörer: så-
ra skrifwas. ledes är ej rätt, att skrifwa *liggia*,
riggia, *tänkja*, *snjö*, m. m. emedan
orden efter Ipräkets art uttalas *ligga*, *snö*. o. f. w.
thet förre är ett landkapsmål eller dialect.

Någre ord äro dock, uti hwilka thenne än-
delsen är wedertagen t. e. *wådja*, *stådja*, *rödja*,
och flera; andre hafwa them båda t. e. *bedja* haf-
wer uti præf. *beder*, *besutja* hafwer thesamma-
städes *besitter*.

§. XII.

Sedan jag nu gifwet en allmännare anledning
till Rättskrifning, will jag mer i synnerhet gå
bokstafwerna igenom, och tillse, hwad wid hwar-
je af them är, att merka.

A. Såsom thenne bokstafwen är till ljudet
klarligen skild ifrån the öfriga, så hafwer then
ock mindre swårighet med sig. Af följande tre-
dje Kapitel finner man tydeligen anmerkt, när
så wäl verba, som nomina thet samma kräfwa,
och egenteligen,

1. Huru som *casus obliqui uti definitis* för-
byta *e* uti *a*. t. e. många tro alt för snart,
hwad

hwad the höra andra berätta: *theante mannen* betyder, *hic vir*, och *thenna mannen*, *hunc virum* eller *huic viro*: med hwad inkränkning thetta bör antagas, skall åfwen uti följande blifwa utfatt.

2. Att *a* bör skrifwas uti alla personis primæ conjugationis sing.: t. e. jag, tu, han *besinnar*, samt åfwen uti imperat. 2. perf. sing. när verbum är primæ conj. men ej uti the öfriga conjugationer: t. e. *ålska* Gud och *åra* Konungen, men ej jag *menar*, *serlönar*, emedan bägge thesse sidste höra till then andra conjugationen.

3. Om man uti sammanfatta ord bör brukka *e*, *a*, *o* eller *u*, af hwilka alla, men i synnerhet the twänne första, man i wårt språk finner wedermålen: t. e. *tånckegåfwor*, *mannamod*, *människobarn*, *wekupredikning*; hwartill

4. kommer thet, som i then VIII:de §. är anfördt.

B, skrifwes ej, ther thet icke höres: t. e. *himblar*, af himmel, sammaledes *lamben*, *kamben* rättare *lammen*, *kammen*. Jemför p. 26.

C kunde wi alldeles ombära, om bruket thet wille tillåta, hwarigenom åfwen barns och andra begynnares möda skulle lättas, hwilke nu ej utan twärighet måste underrättas, att en bokstaf, som bär namn af *se*, ofta uttalas såsom ett K.

En ofstadighet är ock, när wi skrifwe *capitel*, *carbunkel*, *carbin*, men tillika *kalk*, *kröna*, *krita*: åfwen *kammare*, och therjemte *Cammarwerk*, *Cammaråd* o. s. w. Större swårighet möter, när ljudet ej tillåter wårt *k*, t. e. *cirkel*, *citron*, *ceder*, i hwilket fall mer driftigt, ån orått wore, att skrifwa *sirkel*, *sitron*, *seder*.

Når *c* fättes framför *k*, anser man thet ej annorlunda ån en abbreviation, af hwilken man få wål under skrifwande, som tryckande welat betjåna sig, att therwid bespara antingen rum eller möda: ty annars kråfwer språket så wål i förra som senare rummet *k*, hwilket man åfwen finner uti the åldre skrifter wara brukadt. Men som thetta nu få allmänt är wedertaget, åberopar jag mig, hwad som uti then niönde §. påmint är.

D. Af nåstföljande Kapitel, och ther förekommande paradigma participiorum och adjectivorum kan inhemtast, huru som participia passiva uti första och andra conjugationen, af hwilka the förras masculina alltid, och the senares ofta åndas på *d*, behålla thet samma uti genere neutro: t. e. thet budet, som till mig blef affårdadt eller fåndt: men att thet ej bör skrifwas, når thet är supinum, och fogas ihop med perfectum eller plusquam. activ. t. e. jag hafwer affårdat bud, Gud hafwer skapat: hwarifrån dock the verba böra undantagas, som hafwa *d* uti sig: t. e. *bedt*, *trådt*. Om adjectivis merkes likaledes, att når the åndas på *d*, behålles thet uti neutris: t. e. *godt*, *gladt*.

Om

Om man rättare skrifwer *den* eller *then*, *du* eller *ru*, kan widlöftigare ses uti en lård Herr Affessor Biörners utgången skrift. The som skrifwa *d*, hafwa ett skål mer på sin sida, än jag och andre, som bruka *th*, jag mener, att uttalet *ther* med närmare uttryckes, och wi, wid thet förra, undgå ett onödigt *h*, som uti andra ord bortkastas. Jag will therföre hellre råda till, att skrifwa thessa orden med *d*, oansedt jag sjelf blifwer wid en gammal wana, then jag wål rättade, om ther låge mer magt uppå, och jag ej fruktade, att owetandes ofta förse mig emot then regla, jag will lemna, att alltid wara sig lik, hwilket thera sättet man antager.

E får ljus af thet, som om bokstafwen *A* sagdt är, och framdeles widare skall utföras. Jag lägger thertill några anmerkningar.

1. Att *e* sättes framför åtskilliga adverbia och pronomina, men utaf olika grund, hwilket under skrifwandet bör i akt tagas. Ty *a*) står thet ofta för wälljudet skull i början af meningar, och tå en consonant går näst förut: thetta hafwa the gamle i akt taget wid *mot*, *emot*, *mellan*, *emellan*, stundom förbytande thetta *e* uti *i* t. e. *frå*, *ifrå*. *b*) Betyder *e* framför slika ord thet samma som the Romares *cunque*, eller vårt *som helst* t. e. *huru* är *quomodo*, *ehuru* *quomodo* *cunque*: *når*, *quando*, *enår* *quandocunque*, *bo quis*, *ebo quicunque*, *hwart*, *quo*, *ehwart*, *quocunque*: o. a. *f*: *c*) Af then betydningen,

gen, som *e*, *å* och *åå* hos the gamla hade, att thet bemerkte perpetuitatem, hwadan thet ordafättet *å* och *å* kommet, år ock skedt, att *e* undertiden beteknar thet samma, som semper. Således finner man i äldre skrifter *medan* för *donec*, men *emedan* för *semper donec*: t. e. *man lærer emedan man lefwer*. Thet samma finnes uti *ewårdelig*, hwilket fordom skrefs *ewärlig* af *e* och *wara*, esse vel durare.

2. Att the adjectiva och participia, som ändas på *en* behålla *e* uti neutris och supinis: *tagen*, *et*, *trägen*, *et*, *jag hafwer funnet*, *ej funnit*. I förra tider hafwer wäl waret brukeliget, att här låtta *i*, åfwen såsom *itt* af *en* unus, och *öpit* af *öpen*: men som thetta strider emot analogien af språket, bör thet ej heller tjåna ofs till eftersyn.

3. Att *e* och *å* ofta sig emellan förbytas, år bekant: tå thenne fenare bokstafwen förekommer, skall jag vidare therom ytramina tankar.

4. Att *e* ofta för hastigare uttal skull bortlemnas, såsom uti *tekn*, *wapn*, hwilket hos the gamla Góter å mer brukades.

F, hafwer wid början af en stafwelse helt annat ljud, ån tå thet finnes uti eller wid thes slut. I thet förra rummet behåller thet sitt naturliga låte, men uti thet fenare ljuder thet oftast såsom ett *w*: när therföre thenne bokstafwen förekom mitt uti enkla ord, hafwa wåre förfäder

der igenom ett tillagdt *w* welat förekomma thet fel, som af okunnoga i thet målet begås kunde. Att ingen *t* e. måtte låsa ha-fa, ro-fa, wille the insåta ett *w*, som ställer läsaren uti nödwändig- het, att uttala thet såsom skrif-a, rof-a, tå *f*, såsom satt wid ändan af sin stafwelse, behåller thet låte, som förbemält är. Och som samme skål nu för tiden åfwen så wål kan gella, som för tuhundrade år sedan, tå thetta skriffättet först allmänneligare antogs, kan man thet be- hålla. Jemför p. 31.

Emedan många, fastån kan ske onödigt, bru- kade, att med ett skiljetekn söndra the ord, som woro sammanfatte af flera, hafwer ock skedt, att, såsom uti them en slik willa ej war att befrukta, *f* ensamt skrifwes. *t*, e. rof-åker, haf-örn.

Anm. Att *Hellwete* och *Pukwer* ej bö- ra skrifwas med *f*, wiser ordens ursprung: sammaledes bör ock *åwentyr* kasta thet bort, såsom kommande af franska ordet *avanture*.

G. Huru thenne bokstafwen skiftar med *j*, är tillförene p. 18 anmerkt. I stället för *k* haf- wer thet ock, besynnerligen under Danska re- geringen, ofta blifwet satt, och behålles ännu, jag wet ej huru wål, uti ordet *Sverige*.

H bör alldrig skrifwas, ther thet icke hö- res, till följe af thet, som förrut p. 24, 31 och 34 anfördt är: en gammal wana skyddar thet uti *then* cum derivatis, såsom *theslikes*, *thy* och *thy- medels*,

medels, thet dock efter språkets analogi borde skrivas *thymedels*, såsom ock *simplex medels*.

Anm. Emedan som *h* framför *w* och *j* uti många ord fordom hörts, och ännu i åtskilliga Swea rikets landskap uttalas, behålle wi thet, efter som p. 3 i sagdt år: t. e. *bjord*, *bwad*, *hwj*, *hwafs*, hwilke alle haft helt annat låte än, *jord* terra och *gjord* factus eller *cingulum*, *wad*, *vadum*, *sponfio*, *winos*, *wafs* *juncus*.

Till att uttrycka then skillnaden, som war emellan Grekernas α och χ , τ och θ : hafwe wi för sed, att utmerka the senare med ett tillagdt *h*, som wi ock uti främmande ord behålle thet utländska *ph* för *f*. Huru nödigt altsammans är, frågas nu förgåfwes, sedan thet fått så gammal håfd: men thet tör jag säga, att wi gå förlängt, när wi skrifwe våra förfäders namn med *th*, endast efter främmande behagat gå ofs före med thet exemplet, och skrifwa *Gothos*, *Gethas*, så likwål wi, som äre inhemske, och böre ega högsta ordet, icke finne något skäl, till att infätta *h* uti *Göter*.

J bör wål skiljas ifrån i vocale för thet skäl, som i tredje § är anfördt. Om thet bör sättas efter *g* och *k*, när *e*, *å* eller *ö* följa, är en fråga, som med mycken skiljaktighet plågar beswaras. Mig hafwer thet förekommet onödigt, emedan *g* och *k* framför omrörda vocaler naturligen hafwer thetta lenare ljudet med sig, warande

rande mest i alla Europeiska språk brukelighet, att oftanämde bokstäfwer framför samma vocaler få ett antingen lindrigare eller ock gällare ljud, såsom uti Italienskan, Franskan, Engellskan, m. m. Jag merker ock, att när en skrifwer *gjenom, gjet,* och en annan *genom, get,* se wål ögonen någon skilnad, men then tungan ej uttrycker: om theföre allt thet är onödigt, som utan saknad kan lemnas, följer ock, att j uti thessa fallen kan ombåras.

Jag dömer ock, att så wanliget är, att uti flexione vocum af *a* blifwer *å*, och af *o, ö*; wore sållsam, att i thetta målet wilja intränga *j, t. e.* af *skam, skåmma, skåmmas,* af *kam, kamma*: på samma sätt, som af *tam* kommer *tåma*, af *hand händer*, o. s. w. sammaledes blifwer af *kock, kök*: att förbigå främmande ord, såsom *kellare, kersbår* m. m. uti hwilkas stamord, *cella, cerasum* intet i år tillfinnandes.

Men som jag besynnerligen grundar min skrifart på thet skål, att *g* och *k* naturligen hafwa ett *i* mellan sig och föromrörda vocaler; så kan jag ej annat, än widgå, att ett fall therifrån bör undantagas, när nämligen samme bokstäfwer sättas tillhopa wid ändan af ord, eller i sådana stafwelfer, som icke hafwa tonum t. e. *farlige,* willeligen och thylike andre: theraf finne wi, att *ske* uttalas helt annorlunda, när thet betyder *fieri*, än när thet står uti *ålskelig, ondskfull* o. a. s. Jag nekar ej thetta, men tillskrifwer wårt uttalsätt orsaken thertill, hwilket är, att i thylika mål, och så tonus är i föregående stafwelse, föra alla consonanterna till then vocal, som förut står:

t. e. wi uttale orden på thetta sättet, *far-lig-e*, *bäisk-e-full*, *äisk-e-lig*, *will-e-lig-en*: att altia *g* och *k* uti thessa och lika ord ej bindas med vocalen tillsamman, och anmärkningen wid thesas ljud följakteligen blifwer allmän.

K skiftar i början af ord med *Tj*: t. e. *Kåder* och *Tjåder*, *Kelcke* och *Tjelke*. Rättare skrifwer jag *kåle* af *kall*, och så i andra, ther ordens ursprung är then bästa wägwisaren.

N. uti paradigma verborum finnes anteknadt, att mångastådes, belynnerligen uti nya lagboken, *n* sättes wid slutet af the verba, som stå uti pl. imperat. t. e. *gören*, *tagen*: till skilnad ifrån singular. *göre*, *tago*.

En ogrundad sed, att framför *J*, *vos*, sätta ett *n*, finne wi af många följas: jag tror att then samma upkommet theraf, att ett *n* går näst förut i verbis, så the fråg- eller befallningswis satte warda t. e. weten *J*, resen *J*. Olårde hafwa så ment, att samme *n* hörer till pronomen.

O wexlar ofta rum och låte med *å*, hwarom framdeles mera

P bör ej skrifwas, ther thet ej höres: t. e. *nampn*, *hampn*.

Q hafwer ej nödwändigheten, utan främmandes godtycke infört, och brukat framför *w*, hwareft doch *k* äfwen så wäl lättas kunde, om man wille wara öfwerflödigt nitisk om Swenska språkets renhet. Min tancka hafwer jag ytrat i nionde §.

S wid

ni S wid thenna bokstafwen will jag allenast påminna, att en owisshet hos många är, antingen then bör stå wid ändan af participia activa eller ej: om man rättare säger *talande* eller *talandes*, om thet ene är singulare och thet andre plurale, om thet ene står för en vocal och thet andre för en consonant. m. m. Min mening är, att thet förre hos oss är participium, och thet senare gerundium. t. e. *Han kom ridandes: Han såde thet gråtandes: Så till sågandes: Thet skedde oförwarandes: Han kom själandes på mig: Thet är till merkandes:*

Men uti participio heter thet, en *rykande weka*, en *talande tunga*, *trångande nöd*: *Han såg honom sutandes på en stol*, är, vidit eum sedendo &c. men *han såg honom sittande på en stol*, är vidit eum sedentem in sella: Genetivus participiorum hafwer ock samma s: t. e. *en resandes*, *proficiscentis*.

T wexlas med d, t. e. jag *bant* af *binda*, i stället för jag *band*, *bekant* för *bekand* eller *bekänd*.

Att T behåller d fram för sig uti adjectivis och Participiis passiv. är tillförene wordet sagdt: jag lägger allenast till, att thetta ej bör drägas till andra ord, än the som kräfwa båda bokstafwerna: hwadan jag dömer, att man rättare skrifer, *handwerk*, *landbruk*, *landbo*, *landmätare*, o. f. a.

V och W äro en och samma bokstaf, men som ritas på olikt sätt, som wi ock i Swenskan gemenligen skrifer ett w, hwilket liknar
 bswH thet

thet dubbla. Wårt språk gör nu förtiden ingen skilnad uppå them, icke heller behöfwer: men thet ser man att hos the gamla *w* blifwet satt för *vu* t. e. *hawm*, för *havum* m. m.

För hwad orsak wi skole bruka ett flutet *v* wid början af ord, wet jag ej, utom thet att man för 200 år sedan begynte, att införa thenna seden, utan twifwel efter ett åfwen uti Latiniska språket then tiden antaget bruk, att alldrig skrifwa ett öpet *u* i början af ord, hwadan man ser, att uti the så tryckta böcker står *vbertas*, *vua*.

X är ifrå Latinen infördt, och af våra förfäder brukadt såsom en abbreviation för *gs* eller *ks*, hwadan the ock ofta skrefwo, *lax* för *lags*, *rix* för *riks*, *rixdaler*, för *riksdaler*. Wi hafwe behället thet så wäl uti främmande ord, t. e. *axel*, *yxa*, såtom ock inhemska t. e. *oxe*, *wåxla*, *wåxa*: i hwilka båda dock åfwen så wäl *ks* eller *gs* skrifwas kunde, som uti *wigsel*, *blygsel*.

Z är ej mindre onödigt, men finnes dock uti *zira*, *Canzli* och therifrån afstammade ord. men uti *dans*, *krans*, *sedel*, *siffra* är thet med skål bortlagdt.

Å hafwer ett åtskildt ljud ifrån *e*, men man finner, att the likwål ofta fåttas för hwarandra: när hwarje bör brukas, kan jag så mycket mindre med någon säkerhet låra, som bruk och uttal här wid åro så ganska både skiljaktige och ostadige: således skrifwer man *hår* med *å* och *ther* med *e*, *men* med *e*, och *wån* med *å* o. s. w.

Hwad

Hwad så wål Sal. Biskop Suedberg, som andre här om handlat, är mig bekant, men jag icke thes mindre lemnad uti samma willrådighet som förr: wål wore dock, om något wist härwid stadgadt blefwe, och thertill kunde gifwas fåkrare anledning.

Thet tyckes mig dock skåligt wara, att the ord, som hafwa ett rent *e* eller *i* uti sin stam, eller närskyldta ord, behålla thet uti alla telningarna, och att man altså skrifwer *rensa* af ren, *fleste* af flere, *meste* af mer, *thenne* af the, *bemta* af hem, prest af *πρεσβυτερος*. Men att åter *å* brukas therest *a* eller *ä* är uti stamordet: t. e. *bänder* af hand, *människa* af man, *stånger* af stång, *gårde* af gård, *åmbete* af ambot.

Jag medgifwer dock gerna, att thenna enda anmerkningen hwarken gör tillfyllest i alla ord, eller hånwer all swårighet: ofta är man ock wid sjelfwa stamordet uti twekan, med hwad bokstaf thet rätteligast skrifwes. t. e. *Engelland* skrifwer jag rättare med E, om jag följer thet landets egen skrifart, men blifwer jag wid then Latinska, måste jag skrifwa thet med Å.

Thes utom blifwer swårt, att fastställa thenna reglan, hwilket tå först ske kan, när man förstår alla the språk, som med wårt hafwer någon gemenskap, och afgjort hwad stridigheter, härinunder kunna förekomma. T. e. skrifwer jag rättare *pänning* eller *penning*? thet förra låra the påstå, som leda thet af *panna*, såsom Keder, de Nummo Odini p. 62. eller af *påna*, utslå, in lamellas
exten-

extendere som andre, eller af *115*, som Birkerodius in Spec. Antiqu. rei Monet. Dan. p. 13. men the åter som tro thet hafwa sin uprinnele af *pecunia* såsom Stiernhök de J. S. V. L. i. c. ult. eller af *pen*, som på gammal Engellska betyder hufwud och *pennog* capitatus, sådane som the gamlas penningar gemenligen woro, låra påstå, att thet rättare skrifwes med *e*. Och så i många flera.

Jag wet therföre intet bättre råd, än thet alle följa, jag menar, att skrifwa som ofw förekommer, förwiflade, att then ofw tadar, ej hafwer såkrare grund, än wi.

Naturligt och enfaldigast wore, att skrifwa *e* när thet låtet höres, och twärt om *å* när thet ljudet förekommer: så hafwe wåre förfäder gjort, hwilke skrefwe *ållår*, aut, *måd*, cum, *bårg*, *mons*, *fwård*, ensis, men nu stöter thet ögonen, såsom ofta sanningar händer.

Jag menar mig icke fara will, om jag tror, att all thenna oredan kommer ifrå wåra forna Låremåstare, hwilke som the antingen wore Tyfkar, eller ock hade studerat i Tyskland, låmpade then Swenska orthographien ofta med flit, och kanske oftare owetandes efter Tyska skriffåttet hwarest *e* är mer allmänt än *å*. The skrefwo therföre *Ende*, *tjena*, *engel*, *Ehrewördig*, att thet skulle likna *Ende*, *dienen*, *engel*, *Ehrwördig*: samma märkes uti *hjelm*, *hjelp*, *hjelte*, *berre*, *hjer*, *ta*, *stren*, *sjelf*: oftare skall man finna *å* behållet i ord, som hos Tyskarna äro obekante: t. e. *arr*, *creatrix*, *ått*, *hådan*, *tådan*, (hwilket dock rättare

tare skrefwes *thedan*, af *ther*, såsom *nedan*, *utan*,
ofwan, af *ned*, *ut*, *upp*,) flård, håst. o. a. f.

En del ord skrifwas ock nu med *e* utaf gammal wana, och emedan the fordom så blifwet uttalade: t. e. *helsa*, *efter*, *beller*. m. m.

Å hafwer lika ock samma swårigheter, som *å*, blifwande jemwål thenne bokstafwen ganska ofta förbytt med *o*, ehuru the i sig sjelfwa till låtet fullkomligen åro åtskilde. Man kan altså föra hit allt, hwad jag om then förrenys omrört, och uti allmänhet antaga, att sedan bruket och sedwanan förbudet oss, att följa thet som naturligaft är, *å* fåttes, när *a* eller *å* finnes uti stammen eller närkyldta inhemska och främmande ord; t. e. *åker*, (ager) *gård*, *gång*, *håfwor*, *kål*, (brassica) *månge*, *ståft*, *stråle*, *tång*, *wåld*.

Men när åter orden ledas ifrån andra, som hafwa ett rent *o*, *u*, eller *y* behålles *o*, fastån uttalet fodrade *å*. t. e. *bolster*, *borg*, *golf*, *flock*, *dotter*, *oker*, (ufura) *kol*, (carbo) *kora*, *lofwa*, (pollideri) *talk*, *torf*, *kort*, (curtus, hwilket dock således kommer att skrifwas lika med *kort*, charta luforia), *dold*, (occultus), *song*, *folk*, *ofs*.

Man finner dock, att bruket uti åtskilliga ord gått härifrån: således skrifwer man *honom* ehuru *a* är i stamordet *han*, men theremot *hål*, *hån*, (dedecus) *råla* jemte flera med *å*, fastån the

the samme i anledning af Tyskan och andra närskyllda språk borde hafwa *o*: sammales skrifwes lång med *å*, kanske emedan i Tyskan *lang* hafwer *a*, men Latiniska ordet skulle synas kräfwa *o*.

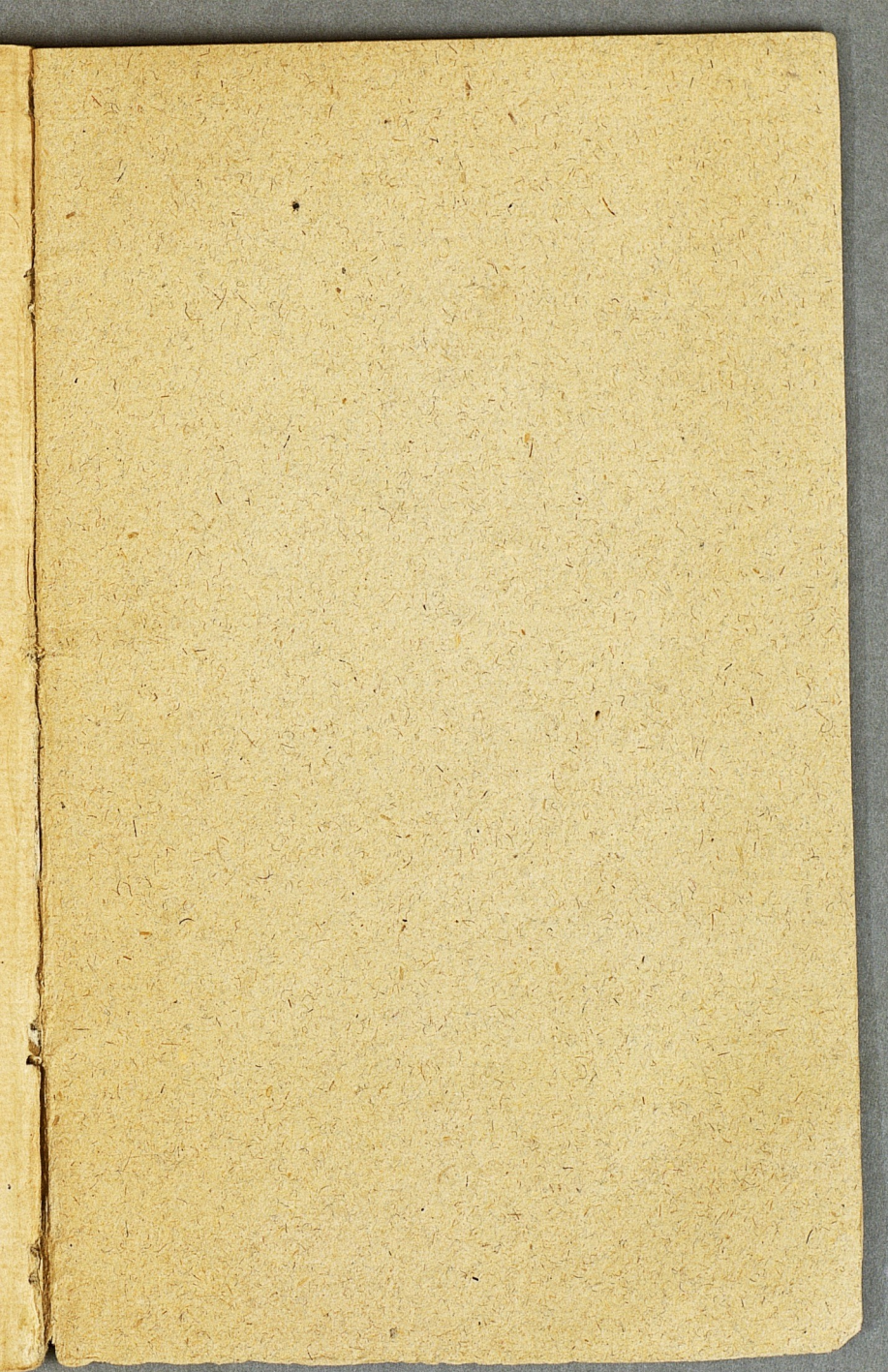
Uti andra fall håller jag före, rådeligast wara, att låta uttalet, så när som mögeligit är, igenom bokstafwen uttryckas: ock jemwål icke låta binda sig theraf, att Tyskarne, hwilke ej hafwa thenna bokstafwen, måste hjelpa sig med *o* i thes ställe.

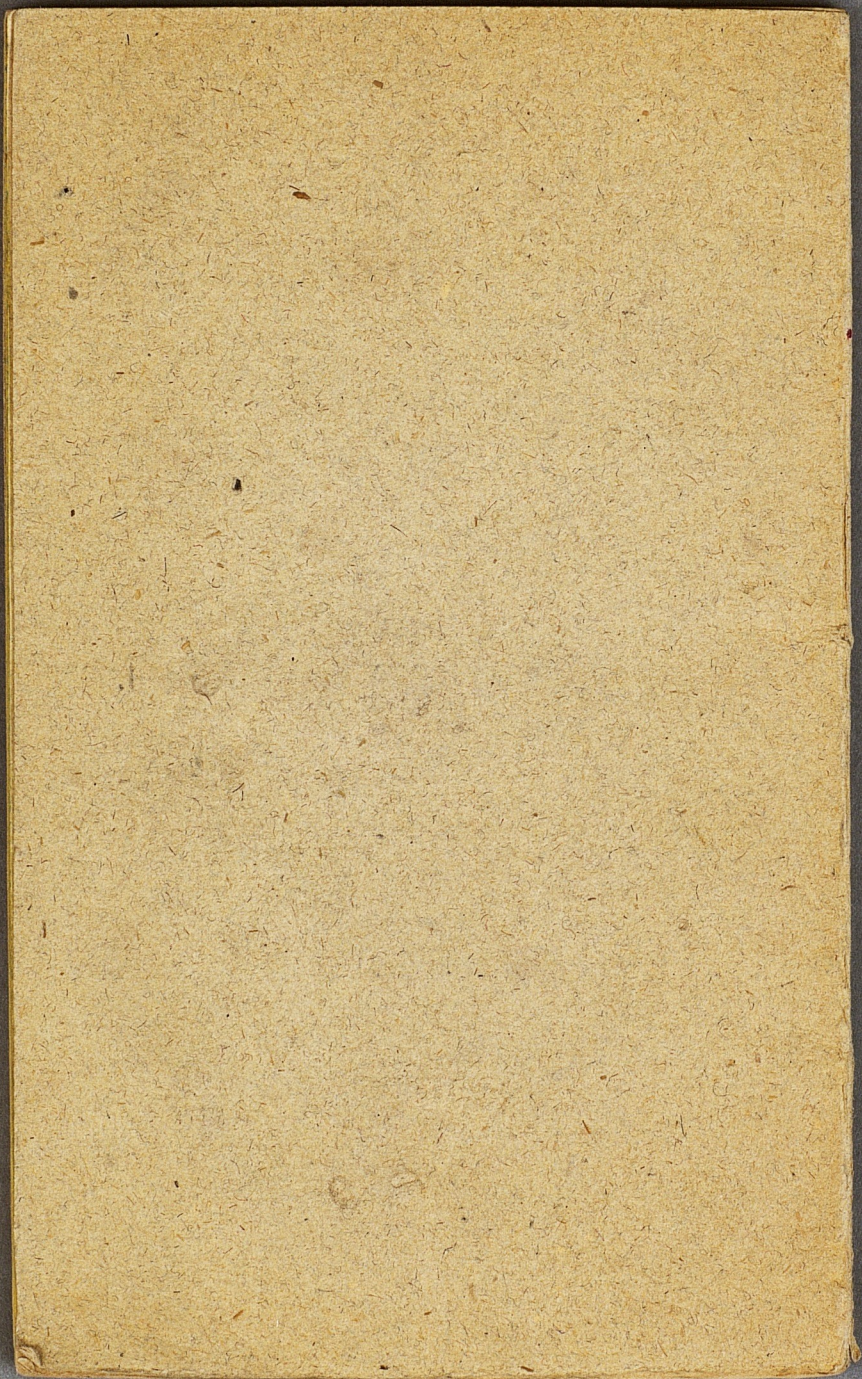
§. XIII.

Om ordens delande, så wål som ock meningarnas skiljetekn borde wäl här till slut något nämnas: men som wi uti bågge thessa stycken följe the reglor, som i andra språk äro antagne, will jag hwarken wåga någon nyhet, eller uprepa, hwad allestädes finnes.



Någre tryckfel äro i hast inkomne p. 16. l. 25. sättes y för x. och l. 20. släktinge för slägtinge. p. 20. l. 7. oförsichtig för oförligtig. p. 25. l. 11. menar för mener. På flera ställen skrifwes till och att med en ändebokstaf, med annat mer, som kan rättas.





www.books2ebooks.eu